

WALDEMAR LIB

System edukacyjny Stanów Zjednoczonych – charakterystyka ogólna *

United States Education System – General Characteristics

Doktor, Uniwersytet Rzeszowski, Wydział Pedagogiczny, Zakład Dydaktyki Ogólnej i Systemów Edukacyjnych, Polska

Streszczenie

Stany Zjednoczone Ameryki Północnej (USA) to jeden z wiodących pod względem ekonomicznym, gospodarczym i politycznym krajów świata. U podstaw takiego stanu rzeczy – oprócz czynników związanych indywidualnymi cechami amerykańskiego społeczeństwa (pewność siebie, odwaga dążenie do odkrywania nowego itp.) – z pewnością leży system oświaty i określone w nim cele kształcenia. W artykule autor przedstawia główne założenia systemu oświaty USA.

Słowa kluczowe: system edukacyjny USA, edukacja, pedagogika porównawcza

Abstract

The United States of America (the USA) is one of the leading leaders in economic and political terms in the world. It can be argued that the reason for this is the individual characteristics of American society, namely, such deeply rooted qualities as, self-confidence, perseverance and audacity to discover new things. This may certainly be attributed to the American system of education and its teaching objectives. In this research paper, the author presents the main assumptions of the U.S. education system.

Keywords: U.S. education system, education, comparative pedagogy

---

Wstęp. Charakterystyka kraju

Stany Zjednoczone Ameryki Północnej są państwem federacyjnym, w skład którego wchodzi 50 stanów. Stolicą jest Waszyngton. USA graniczy od północy z Kanadą, a od południa z Meksykiem. Wschodnie wybrzeże oblewa Ocean Atlantycki, zachodnie Ocean Spokojny, zaś północno-zachodnie Ocean Arktyczny.

---

* Artykuł powstał w ramach współpracy z Pracownią Optymalizacji i Transferu Wiedzy, Centrum Innowacji i Transferu Wiedzy Techniczno-Przyrodniczej Uniwersytetu Rzeszowskiego.

Powierzchnia wynosi 9 631 418 km². Jest to czwarty co do wielkości kraj świata po Rosji, Kanadzie i Chinach. W USA mieszka 319 646 182 ludzi i pod względem liczby ludności sytuuje się na trzecim miejscu po Chinach i Indiach. Rozkład wiekowy ma następujący układ:

- 20,2% stanowią dzieci i młodzież w przedziale od 0 do 14. roku życia, w tym 30 305 704 dziewcząt i 31 639 127 chłopców,
- 67% to osoby w wieku produkcyjnym w przedziale wiekowym 15–64¹ lat, z czego 103 129 321 to kobiety, a 102 665 043 mężczyźni,
- 12,8% to osoby powyżej 65. roku życia; liczba kobiet wynosi 22 571 696, a mężczyzn 16 901 232
- średnia długość życia to 78,7, dla kobiet wynosi 81,2, a mężczyzn 76,3 (Internet 1).

Amerykanie to społeczeństwo ogromnie zróżnicowane pod względem rasowym i etnicznym, co stanowi duże wyzwanie dla wszelkich instytucji państwowych, w tym szczególnie dla systemu edukacji. Ludność biała stanowi 79,96%, ludność czarna 12,85%, Azjaci 4,43%, Aleuci i Inuici – Indianie i rdzenni mieszkańcy Alaski to 0,97%, Hawajczycy z mieszkańcami wysp Pacyfiku to 0,18% ogółu oraz dwie lub więcej ras 1,61%. Ludność hiszpańskojęzyczna (Latynosi) nie znajdują się w odrębnej kategorii. Zgodnie z obowiązującymi przepisami mogą należeć do każdej z grup rasowych. Mieszkańcy hiszpańskojęzyczni stanowią ok. 15,1% populacji USA.

Oficjalnie w Stanach Zjednoczonych nie ma języka urzędowego na poziomie federalnym, jednak uznawanym za język narodowy jest angielski. Jego znajomość jest wymagana od imigrantów w procesie naturalizacji, dominuje też na poziomie stanowym, choć dwa stany obok angielskiego wprowadziły inne języki uznawane za urzędowe; to hawajski na Hawajach i francuski w Luizjanie. W Nowym Meksyku język hiszpański nie ma oficjalnego statusu, lecz właśnie w tym języku są wystawiane dokumenty. Ogólnie językami używanymi w USA są angielski 82,1%, hiszpański 10,7%, inne indoeuropejskie 3,8%, wysp Azji i Pacyfiku 2,7% i inne 0,7% (por. Internet 1).

Najważniejszym dokumentem jest konstytucja (The Constitution of the United States). Została ona przyjęta 17 września 1787 r., a w życie weszła 4 marca w roku 1789. Wprowadziła trójpodział władzy (ustawodawczą, wykonawczą i sądowniczą). Głową państwa i szefem rządu zarazem jest prezydent sprawujący władzę wykonawczą. Kongres, w skład którego wchodzi Izba Reprezentantów (izba niższa) oraz Senat (izba wyższa), sprawuje władzę ustawodawczą. Nad władzą sądowniczą pieczę trzyma Sąd Najwyższy Stanów Zjednoczonych.

Władzę wykonawczą na poziomie poszczególnych stanów sprawuje gubernator, którego rola ustrojowa na poziomie stanu odpowiada urzędowi prezyden-

---

¹ Wiek emerytalny w USA to obecnie 66–67 lat w zależności od daty urodzenia (Internet 2).

ta. Każdy stan ma własną konstytucję kształtującą jego indywidualny system polityczny, w tym także politykę oświatową.

Gospodarka USA jest głównie oparta na sektorze prywatnym, który odpowiada za 87,1% dochodu narodowego, z czego 68,5% powstaje w sektorze usług, a jedynie 18,6% w szeroko rozumianej sferze produkcyjnej, pozostała część PKB tworzona jest przez sektor publiczny.

Wiodącymi sektorami gospodarki – zgodnie z ich wkładem w tworzenie PKB – są: finanse (20%), usługi biznesowe (12,6%), handel (11,9%), przemysł wytwórczy (11,5%), edukacja, ochrona zdrowia i pomoc społeczna (8,1%), media – przemysł wydawniczy, filmowy i fonograficzny (4,4%) (Internet 1).

Produkt krajowy brutto w 2016 r. wyniósł 18 59 100 mln USD, PKB na jednego mieszkańca to 57 466,79 USD (Internet 3). Bezrobocie w maju 2018 r. obliczono na 3,8% (Internet 4).

Charakterystyka systemu edukacji w USA

Początki edukacji w Stanach Zjednoczonych sięgają roku 1642, kiedy to władze kolonialne stanu Massachusetts w rozporządzeniu oświatowym ustanowiły odpowiedzialność spoczywającą na każdej rodzinie za umożliwienie swoim dzieciom nauki czytania oraz przygotowania do wykonywania zawodu. W sytuacji, gdy rodzina nie zapewniła dziecku nauki, miejscowi radni mieli umieścić je na warsztatach przygotowujących do wykonywania danego rzemiosła. W 1647 r. w 11 z 64 miast Nowej Anglii powstawały pierwsze szkoły miejskie finansowane z budżetu tych miast (Internet 5).

W Stanach Zjednoczonych Ameryki nie ma ujednoczonego ogólnokrajowego systemu oświaty. Rząd federalny pokrywa jedynie ok. 10% budżetu potrzebnego na edukację, resztę wnoszą władze stanowe i lokalne, które są odpowiedzialne za edukację na swoim terenie. Proporcje związane z finansowaniem oświaty w każdym stanie mogą być inne, np. w Minnesocie 80% funduszy pochodzi od rządu stanowego, ok. 17% od władz lokalnych, a tylko do 5% z funduszu federalnego (Corsi-Bunker, 2018). Każdy stan ma własny departament edukacji, który kształtuje samodzielnie politykę oświatową, zarządza oraz sprawuje bezpośrednią opiekę i kontrolę nad szkołami podstawowymi i średnimi. W większości stanów publiczny system edukacji podzielony jest jeszcze na okręgi szkolne, którymi zarządza rada szkoły reprezentująca lokalną społeczność. Okręgi szkolne mogą być małe, obejmujące tylko małe miasto lub hrabstwo wiejskie, lub ogromne, obejmujące całe duże miasto. Zgodnie z lokalną polityką okręgi odpowiadają za koordynację polityki edukacyjnej, planowanie zmian potrzeb edukacyjnych w danej społeczności, a często nawet ustanawiają programy nauczania. Przyznają także indywidualną swobodę lub niezależność każdej szkole w swoim okręgu (z pewnymi wyjątkami, np. ogólnymi zasadami dotyczącymi zdrowia i bezpieczeństwa). W związku z tym, że finansowanie

szkół publicznych jest uzależnione od rządu stanowego i władz lokalnych, istnieje duże zróżnicowanie pod względem infrastruktury, wyposażenia, możliwości finansowych, a w konsekwencji oferowanych możliwości edukacyjnych, mamy tu na myśli różnorodność przedmiotów, dodatkowych zajęć, kursów i innych działań edukacyjnych oferowanych przez szkołę. Konsekwencją tego jest to, że istnieje pięćdziesiąt różnych systemów szkolnictwa na poziomie podstawowym i średnim działających na podstawie ustaw i zarządzeń tworzonych przez 50 rządów stanowych i ponad 14 000 lokalnych okręgów szkolnych.

Każdy okręg szkolny indywidualnie wprowadza ustawy regulujące finanse, jest także odpowiedzialny za zatrudnianie pracowników szkoły, ustala i zatwierdza program nauczania. Na poziomie stanowym jest także określona długość obowiązku szkolnego.

Pomimo występujących różnic w poszczególnych stanach istnieje kilka wspólnych punktów dla całego systemu edukacyjnego USA, np. podział na trzy poziomy:

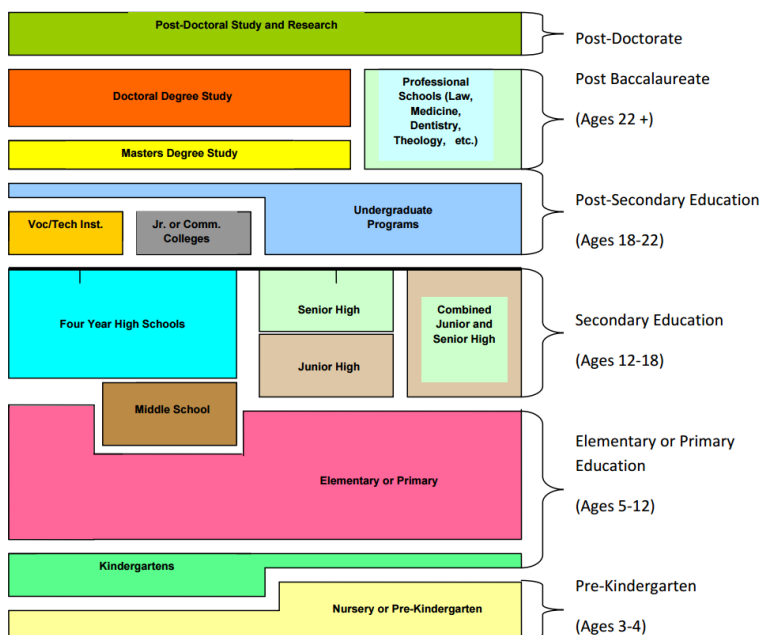
- *elementary/primary education* – szkoła podstawowa,
- *secondary education* – szkoła średnia,
- *postsecondary/higher education (college or university)* – szkoły policealne i wyższe.

Wiek rozpoczęcia obowiązku szkolnego nie jest jednolity i waha się w zależności od stanu między 5. a 7. rokiem życia. W większości stanów to 6 lat. Wiek, w którym kończy się kształcenie obowiązkowe, w zależności od stanu wynosi 16–18 lat, przy czym najczęściej jest to 16. rok życia. Lata szkolne określane są jako „klasy”. Każdy stan określa liczbę klas szkoły podstawowej, a jej długość waha się od sześciu do ośmiu lat. Nauka na poziomie szkoły średniej ma miejsce w klasach VII–XII i jest to uzależnione od polityki oświatowej danego stanu i przepisów lokalnego okręgu szkolnego. We wszystkich stanach i okręgach szkolnych ukończenie szkoły średniej ma miejsce po XII klasie, co owocuje otrzymaniem dyplomu szkoły średniej *high school diploma*, który jest odpowiednikiem matury i otwiera drogę do dalszej edukacji.

Wszystkie dzieci w Stanach Zjednoczonych mają bezpłatny dostęp do szkół publicznych, płatne są jedynie szkoły prywatne. Zapewniona jest także edukacja dla dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, w tym problemami emocjonalnymi i behawioralnymi, umiarkowanymi i poważnymi trudnościami w uczeniu się, problemami z komunikacją, częściowym upośledzeniem słuchu lub niepełnosprawnością fizyczną w szkołach lub klasach specjalnych. Istnieją także prywatne szkoły dla uzdolnionych i utalentowanych dzieci, a większość szkół publicznych posiada specjalnie opracowane programy nauczania dla takich uczniów.

Do trzeciego roku życia istnieje opieka dzienna. Skoncentrowana jest ona na pielęgnowaniu dziecka i opiece nad nim, może także obejmować działania socjaliza-

cyjne. Z tej formy opieki korzystają rodzice pracujący i uczący się, nie jest ona obowiązkowa ani opłacana przez władze. Może oferować nawet 12-godzinną opiekę nad dziećmi, a posiłki są zapewnione przez instytucję lub przez rodziców zależnie od przyjętej formy. Również transport jest uzależniony od przyjętej formy i umowy. Może być zapewniony przez instytucję, ale najczęściej rodzice sami dowożą dzieci na miejsce opieki.

Rysunek 1. Schemat systemu edukacji USA obejmującego wszystkie poziomy edukacji

Źródło: Corsi-Bunker (2018).

Okolo 3. roku życia rozpoczyna się już formalna forma opieki nad dzieckiem w przedszkolu (*pre-kindergarten*). Jej celem jest przygotowanie dzieci do dalszej nauki. Przedszkole (*kindergarten*) to kolejny, jeszcze nie zawsze obowiązkowy (jest to uzależnione od władz stanowych), etap edukacji skupiający się na rozwoju społecznym, fizycznym, emocjonalnym i poznawczym dzieci. Niektóre przedszkola stosują nowatorskie rozwiązania edukacyjne, jak: Montessori, Waldorf, High Reach Learning, High Scope, podejście Reggio Emilia, Bank Street itp. (Corsi-Bunker, 2018). W większości stanów jest to pierwszy formalny etap kształcenia w pełni zintegrowany z systemem szkolnym. Czterdzieści trzy stany wymagają, aby ich okręgi szkolne oferowały roczne przygotowanie przedszkolne. W wielu przypadkach rodzice sami muszą opłacać pobyt dzieci w przedszkolu.

Pierwszymi obowiązkowym we wszystkich stanach etapem edukacyjnym jest szkoła podstawowa (*elementary/primary school*). Do szkoły tej uczęszczają dzieci do 12. roku życia. Często używa się określenia K-12 odnoszącego się do wszystkich szkół podstawowych i średnich oraz przedszkola (jeśli jest obowiązkowe) przed pierwszą klasą. W niektórych okręgach szkolnych uczniowie uczęszczają do szkoły podstawowej do 14. roku życia, czyli do VIII klasy. W szkołach podstawowych dzieci uczą się czytania, pisania, matematyki, historii, geografii, rzemiosła, muzyki, plastyki oraz kultury fizycznej lub gimnastyki. W szkole podstawowej nauka odbywa się przez cały dzień w jednej klasie z tym samym nauczycielem.

Kolejnym krokiem jest podjęcie nauki w szkole średniej (*secondary school*). Uczniowie na kolejne przedmioty przechodzą z klasy do klasy, każdy z nich jest prowadzony przez innego nauczyciela i w nowej grupie uczniów, w zależności od wybranego przedmiotu. Uczniowie mogą wybierać przedmioty spośród szerokiej gamy proponowanej przez szkołę, a nauka trwa zwykle ok. 7 godzin dziennie. Wiele szkół oferuje szeroki wybór zajęć dodatkowych (zwykle płatnych), które odbywają się przed lekcjami lub po lekcjach i wybierane są w zależności od planowanej dalszej kariery zawodowej lub ścieżki edukacyjnej. Planujący dalszą naukę w college'u lub na uniwersytecie wybierają nauki akademickie, takie jak: biologię, chemię, fizykę, algebrę wyższą, geometrię, trygonometrię, zaawansowaną literaturę angielską, nauki społeczne i języki obce.

W USA dominują cztery wzorce ścieżek edukacyjnych. Najbardziej rozpowszechniony jest podział edukacji na trzy etapy: szkoła podstawowa (*elementary school K-5*), gimnazjum (*middle school 6-7*) i szkoła średnia (*high school 9-12*). Drugi system to szkoła podstawowa (*elementary school K-6*), gimnazjum (*junior high school 7-9*), liceum (*senior high school 9-12*), trzeci – szkoła podstawowa (*elementary school K-8*), liceum (*high school 9-12*), a czwarty to szkoła podstawowa (*elementary school K-6*), gimnazjum i liceum łącznie (*junior and high school combined 7-12*).

Po ukończeniu XII klasy uczeń jest absolwentem szkoły i otrzymuje dyplom *high school diploma*, który jest odpowiednikiem europejskiej matury, choć nie składa żadnych egzaminów, wystarczy, że spełnił wymagania konieczne do ukończenia tego poziomu edukacyjnego.

Jedynie absolwenci posiadający *high school diploma* mogą kontynuować naukę na studiach policealnych. Wiele uczelni wyższych wymaga dodatkowych egzaminów. Uczniowie na poziomie szkoły średniej muszą już dokładnie zaplanować przyszłą karierę, która w szkole średniej determinuje wybór dodatkowych przedmiotów. W trakcie lat nauki na poziomie K-12 uczniowie otrzymują stopnie, które na koniec są sumowane i obliczana jest z nich średnia, wykorzystywana jako kryterium podczas przyjmowania do uczelni wyższych.

Często uczelnie wyższe wymagają zdania przez absolwentów szkół średnich dodatkowych egzaminów potwierdzających posiadane kompetencje. Egzaminy te są prowadzone przez zewnętrzne prywatne organizacje:

1. SAT – *Scholastic Aptitude Tests* – jest najczęściej zdawanym i najstarszym egzaminem, wprowadzony w 1901 r. przez College Board, organizację non-profit, wielokrotnie modyfikowany. Od 2005 r. przyjął nazwę *SAT Reasoning Test*. Składa się głównie z pytań wielokrotnego wyboru pogrupowanych w trzech sekcjach sprawdzających wiadomości z matematyki, czytania ze zrozumieniem oraz umiejętności pisanie eseju – ta część nie zawiera pytań. Za każdą z części można zdobyć maksymalnie 800 pkt. Maksymalnie można uzyskać 2400 pkt, średnia krajowa kształtuje się na poziomie 1500 pkt. SAT jest przepustką na większość uczelni.

2. SAT II – podobny do SAT, sprawdzający jednak wiedzę absolwenta szkoły średniej z jednego przedmiotu. Wymagany często przez prestiżowe uczelnie jako uzupełnienie do SAT.

3. ACT – *American College Tests* – standaryzowany test oceniający wiedzę ogólną absolwentów szkół średnich ubiegających się o przyjęcie do college'u. Test wielokrotnego wyboru obejmujący cztery obszary: matematykę, język angielski, czytanie i naukę, opcjonalnie dodatkowo pisanie eseju. Podczas przyjęć do college'u wymiennie wymagany z testem SAT (por. Corsi-Bunker, 2018; Internet 5).

Podsumowanie

System edukacyjny Stanów Zjednoczonych jest bardzo elastyczny, daje uczniom wiele możliwości rozwoju i kształcenia. Jest jednak także bardzo wymagający pod względem planowania ścieżki rozwoju, kariery zawodowej, a przede wszystkim brania odpowiedzialności za własne decyzje. Uczniowie na niemal każdym etapie edukacyjnym muszą podejmować ważne decyzje, które w bardzo dużym stopniu będą rzutowały na ich bliższą i dalszą przyszłość. Kształtowanie indywidualnej odpowiedzialności jest także jednym z głównych celów amerykańskiego systemu edukacji.

Jest to jednym z czynników głębokiego zaangażowania rodziców w życie szkoły. Zaangażowanie to jest także mile widziane przez władze szkolne, a wyraża się przez lokalne stowarzyszenia nauczycieli i rodziców działające przy każdej szkole. Stowarzyszenia te organizują regularne spotkania i zajmują się wieloma aspektami życia i działania szkoły, w tym programem nauczania, wyposażeniem, godzinami zajęć szkolnych i zajęciami dodatkowymi, jak korepetycje, dodatkowe kursy oraz ćwiczenia itp.

Rodzice są także zachęcani do uczestniczenia w spotkaniach i wykazywania zainteresowania szkołą i edukacją ich dzieci, co jest także dobrym sposobem na zdobywanie nowych znajomych i przyjaciół. Szkoły organizują dni dla rodzi-

